

OBČINA VELIKE LAŠČE

Št.: 6222-009/2017-12

Velike Lašče, dne 27. 01. 2020

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO
Dr. Vasko Simoniti, minister
Maistrova ulica 10

1000 LJUBLJANA

Zadeva: TRUBARJEVA DOMAČIJA KOT SPOMENIK DRŽAVNEGA POMENA – ODGOVOR NA VAŠ DOPIS ŠT. 62231-5/2017/13 Z DNE 15.1.2021

Spoštovani minister,

ponovno smo izjemno in globoko razočarani nad vašim negativnim stališčem glede spomeniškega statusa Trubarjeve domačije, kar vodi naprej v nejevoljo. V vašem zadnjem odgovoru z dne 15.1.2021 namreč skoraj dobesedno ponavljate argumente, izražene že v (prav tako odklonilnih) odgovorih vašega ministrstva z dne 12.7.2017 ter 31.1.2018.

Glede na vsebino zlahka sklepamo, da je tudi tokratni odgovor pripravila ista oseba, ki je v prvih dveh dokumentih navedena pod »pripravil: mag. Gojko Zupan, sekretar«. Gospod Zupan je dolgoletni visoki državni uradnik na vašem ministrstvu in že leta in leta neutrudno ponavlja in zagovarja ozkogleda stališča, ki so spomeniškemu statusu Trubarjeve domačije izrazito nenaklonjena. Tako kot pripravljavec gradiv vašega ministrstva, kot tudi v funkciji člana različnih strokovnih komisij, na primer pri Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Kdorkoli vam je že pripravljaj tokratno gradivo je tipični primer uradnika, ki ne išče pozitivnih rešitev, ampak svojo energijo usmerja zgolj v iskanje negativnih argumentov. Le kako naj si drugače razlagamo dejstvo, da je v svoji vnemi popolnoma ignoriral pozitivno mnenje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije št. 35102-0337/2016-17 z dne 5.10.2018. Spregledal, hote ali nehote, je tudi vljudni dopis vašemu ministrstvu s pozitivnim mnenjem Predsednika RS Boruta Pahorja št. 092-07-154/2020-1 z dne 25.8.2020. Žal je takih in podobnih uradnikov v slovenski državni upravi mnogo preveč.

OBČINA VELIKE LAŠČE

Še enkrat bi želeli poudariti, da vsa novo odkrita dejstva in ugotovitve glede rojstva Primoža Trubarja sprejemamo že od vsega začetka. Dr. Boris Golec nam jih je predstavil že leta 2008 (na Rašici je imel predavanje za naše vodnike in lokalno prebivalstvo) in jih kot take tudi vključujemo v predstavitve Trubarjeve domačije in vse izobraževalne programe. Dejstvo je (in ne zgolj domneva), da je bil tudi Temkov mlin («ta srednji maln») v lasti Trubarjeve družine. Dr. Golec namreč navaja, da so v Primoževi mladosti na tej domačiji (od leta 1509 ali 1510) po četrst stoletni prekinitvi spet gospodarili njegovi sorodniki po materini strani s priimkom Trobar – najprej bratranec Gregor, nato stric Lenart in nazadnje Šimon, dokler ni domačija med letoma 1519 in 1524 prešla v druge roke. Delček Trubarja je moč najti po vsej Rašici. Kot še piše dr. Golec, lahko rečemo, da ima Rašica ne samo ene, ampak kar štiri ali celo pet »Trubarjevih domačij«. Določen čas je bil priimek Trubar izpričan v vseh treh raških mlinih. Najprej se je pojavil v Temkovem mlinu, v Mustarjevem so Trubarji živeli najdlje, srečamo ga tudi v Šklopovem mlinu, kjer se je Primož po zadnjih podatkih rodil in je tam nekaj časa gospodaril njegov stric Lenart Trobar. Trubarjeva domačija je bila tudi nekdanja kmetija Primoževega očeta na Kukmaki. Takšno ime pa bi lahko nosila še »ta velka hiša« v vasi, kjer je priimek Trubar v začetku 17. stoletja ugasnil.

Do teh novih ugotovitev je prišlo leta 2008, med tem ko je bila Trubarjeva domačija na temeljih Temkovega mlina obnovljena že leta 1986, na pobudo lokalnih zanesenjakov, s podporo slovenske in mednarodne javnosti ter v soglasju z lokalno skupnostjo. Pri čemer je potrebno poudariti, da je bila lokacija izbrana na podlagi takrat znanih dejstev in znanstvenih ugotovitev (zgodovinarja Mirko Rupel, Boris Kidrič idr.).

Resnici na ljubo obstoječe Trubarjeve domačije nikoli nismo razglašali za uradno rojstno Trubarjevo hišo. Po našem mnenju natančna lokacija rojstne hiše niti ni tako pomembna, ključno je, da je to nedvomno na Rašici. Koncept Trubarjeve domačije je bil namreč že v izhodišču zasnovan predvsem na tem, da v ustrezno urejenem spominskem kompleksu ohranjamo spomin na tega velikega Slovenca. Le kaj originalnega pa bi lahko ostalo po petsto letih viharnega obdobja z ropanji in požari vred? Trmasto vztrajanje uradnikov vašega ministrstva na originalnosti kot temeljnem pogoju za državni spomeniški status je v tem primeru resnično nesmiselno in nelogično. Dosedanje presojanje očitno noče priznati dejstva, da je bil skupek stavb, poimenovan z etnološkim, sociološkim in gospodarsko-zgodovinskim izrazom »domačija«, odkupljen in s podporo širokega ljudskega kulturnega gibanja (Trubarjev dinar) strokovno in arhitekturno kvalitetno obnovljen ter funkcionalno urejen z namenom, da postane vseslovensko središče za poglobljanje zavesti o kulturnem pomenu Trubarja in sploh protestantov in hkrati za spodbujanje sodobnega kulturnega delovanja in umetniškega ustvarjanja kot živega dialoga z dediščino. Vsebina in pomen domačije sta prav takšna, kakršna bi imela – in bi ji verjetno zlahka bila spomeniško strokovno priznana – recimo popolnoma nova zgradba, zasnovana kot spominska arhitektura, kot »spominski dom« ali

OBČINA VELIKE LAŠČE

pantheon ali walhalla ali kenotafni mavzolej. Presojanje se obnaša, kakor da bi pri takšni zvrsti spomenikov ne bila predvsem pomembna nacionalni kulturni memorialni namen in dosežena živost nacionalne zgodovinske zavesti ob njem oziroma v njem. Obnaša se, kakor da mu je ideološko, po zgledih iz preteklosti, odveč tako trden temelj za živost spomina na Trubarja.

Med številnimi znanimi slovenskimi izobraženci podpira naša prizadevanja tudi akademik prof. dr. Matjaž Kmecl in stališča odločevalcev komentira z besedami: *»V bistvu ne morejo razumeti, da gre za spomeniško zaščito lokacije in ne stavbe. Tudi Rimskokatoliška cerkev je dolgo časa Trubarja zavračala iz popolnoma neslovstvenih razlogov in dolgo ni zmogla razumeti, da Trubar za nas ni tako zelo pomemben iz cerkveno dogmatskih razlogov, temveč kot začetnik naše sodobne (kulturne etc.) zgodovine ali pa kot začetnik našega (tiskanega) slovstva, utemeljitelj našega skupnega jezika (koine). Ne gre jim v glavo, da pa je na Rašici in ob hiši, ki vsaj malo navdihuje domišljijo za preskok nekaj stoletij nazaj, naš kulturni spomin najbliže Trubarjevemu izročilu. Tako se je v skupni slovenski zavesti zadnjih nekaj desetletij dodobra utrdilo: Trubarjevina je postala nekakšen romarski cilj premnogih šol in skupin, pa tudi kar družin na nedeljskem izletu, kot tudi prizorišče odmevnih dogodkov. Reč je postala tako močna, da jo bo težko ali kar nemogoče izbrisati. Gre pač v »resor« nestvarne kulturne dediščine. In čisto na koncu: premalo je znano, da smo tu leta 1986 neformalno razglasili Zdravljico za našo državno himno.«*

Presojevalci tudi pozabljajo, da je bila na predlog slovenske nacionalne komisije za Unesco Trubarjeva 500. obletnica rojstva uvrščena na svetovni Unescov seznam obletnic za leto 2008. Unesco uvršča na svoj seznam samo osebnosti in dogodke, ki imajo širši mednarodni pomen in so zaslužni za uveljavljanje vrednot in idealov Unesca. Pojmovanje Trubarja kot evropsko in svetovno pomembne osebnosti temelji na trojem. Prvič, na njegovem nenadnem preoblikovanju dotedanje ustne in občasne pisne rabe ljudskega jezika v območju kulture v enega od evropskih knjižnih jezikov, kar je poleg drugega omogočilo postopno povezovanje delov ljudstva v samobitno evropsko narodnostno entiteto. Drugič, na njegovi vpetosti v sočasne evropske duhovne silnice in tokove, kar je utiralo pot preseganju meja etničnega ozemlja in sodelovanju v novem evropskem duhovnem gibanju in v ustvarjanju nove evropske duhovnosti. Tretjič, na njegovi predanosti delu za duhovno in etično ozaveščanje ljudstva, za vzpostavljanje človekovega neposrednega odnosa do Božje besede in za uveljavitev človekove samostojne odgovornosti za svoje delovanje.

Ves čas od odprtja v letu 1986 je za Trubarjevo domačija skrbela lokalna skupnost, najprej Krajevna skupnost Velike Lašče in od leta 1995 Občina Velike Lašče. Slednja je ves čas proračunska sredstva (tudi s pomočjo Ministrstva za kulturo) namenjala vzdrževanju in obnovi

OBČINA VELIKE LAŠČE

objektov žage, mlina (v skladu z varstvenimi pogoji in soglasji Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije), ter programu, ki se je vsa ta leta izvajal na domačiji.

Gospod minister, kot izhod iz nastale zagate nam ponovno predlagate, naj v dolgoročno občinsko strategijo vključimo odkup (po zadnjih podatkih) dejanske Trubarjeve rojstne hiše, Zadnikovega (Šklopovega) mlina. Res mislite, da bo potem glede statusa spomenika državnega pomena kaj drugače? Da je tam kaj avtentičnega izpred 500 let? Kot ste že sami ugotovili, je mlin v katastrofalnem stanju, lastništvo ni urejeno, da ne govorimo o nepripravljenosti lastnikov na karkoli. Občina Velike Lašče tudi nima dovolj proračunskega denarja, da bi šla v odkup, kaj šele, da bi mlin obnovila. Prav tako se tu sprašujemo o racionalnosti porabe proračunskega denarja za ta namen, saj obnovljeno »Trubarjevo domačijo« že imamo. Bo pa Občina Velike Lašče v okviru Zadnikovega mlina postavila dostojno obeležje ali spominsko tablo ter lokacijo vključila v program Trubarjeve hiše na Rašici, v katere so zaobjete vse »Trubarjeve« lokacije na Rašici. To je edino smiselno in racionalno.

Glede na dosedanja stališča Ministrstva za kulturo Primož Trubar (v nedavni anketi razglašen za najpomembnejšo osebnost v slovenski zgodovini) po veljavnih kriterijih sploh ne more imeti nikjer v Sloveniji svoje spominske sobe nacionalnega pomena. Ne bi sicer radi polemizirali, kdo od slovenskih mož je pomembnejši za slovenski narod in njegovo narodnostno samozavest. Zagotovo pa lahko rečemo, da brez Trubarja ne bi imeli takega slovenskega jezika, ne bi bilo niti Prešerna, niti Cankarja, prav tako ne naše samostojne države. V lokalni skupnosti Velike Lašče upamo in si želimo, da odgovorni na Ministrstvu za kulturo (tako kot tudi mnogi zavedni Slovenci) prepoznajo v Trubarju in Trubarjevi domačiji nacionalni simbol samobitnosti, nacionalne pripadnosti in patriotizma ter nam pomagajo urediti željeni spomeniški status.

Trubarjeva domačija s svojimi dejavnostmi namreč daleč presega zgolj ohranjanje spomina na našega velikega Slovenca. Z vsemi svojimi dejavnostmi utrjuje vedenje o pomenu Primoža Trubarja, reformacije, burnih dogodkov v 16. stoletju za Slovence (narodna zavest in identiteta, jezik in književnost, družbenopolitične spremembe, gospodarska dejavnost...). Obiskovalci Trubarjeve domačije dobijo del odgovora na večno vprašanje, kako je slovenski človek s svojim jezikom ostal, obstal in napredoval. Hkrati varuje izginjajočo tehniško dediščino, dediščino mlinarstva in žagarstva ter starodobnega tiska, ki zagotovo izvira na tej lokaciji že iz Trubarjevega časa.

Spoštovani minister, pri podeljevanju statusov spomenika državnega pomena v primerih zdaj že porušenega ljubljanskega Kolizeja, razpadajočega Plečnikovega štadiona, ljubljanske Plečnikove tržnice (in podobnih primerih) je vaše ministrstvo odreagiralo hitro in brez zadržkov. Pri Trubarjevi domačiji pa se po 35 letih uspešnega delovanja zatika?

OBČINA VELIKE LAŠČE

Včasih je potrebno v Trubarjevem duhu tudi udariti po mizi. Če je nekaj potrebno urediti, sta samo dve poti. Ali spremeniti zakonodajo ali zamenjati pristojno uradništvo, ki išče vse mogoče izgovore, da se le ohrani obstoječe stanje s svojimi privilegiji vred. Kako ne in ne kako bi je postala preveč vsesplošna slovenska uradniška mantra.

Je pa še tretja možnost. Lahko prevzamete osebno odgovornost in v skladu z danimi pooblastili z ustreznim zamahom peresa in pečatom kar sami uredite, kar je potrebno. Pozitivno strokovno mnenje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije imate, prav tako podporo predsednika Republike Slovenije. Zgodovina vas zaradi tega gotovo ne bo imela v slabem spominu.

S spoštovanjem,

Matjaž Gruden
Slovensko protestantsko društvo Primož
Trubar, predsednik
Javni zavod Trubarjevi kraji, direktor

mag. Barbara Pečnik
Občina Velike Lašče, Trubarjeva domačija
na Rašici, višja kustosinja

dr. Tadej Malovrh
Občina Velike Lašče, župan

Priloge:

- dopis MK, 15.1.2021
- dopis predsednika RS, 25.8.2020
- dopis ZVKDS, 5.10.2018

OBČINA VELIKE LAŠČE

V vednost:

- predsednik vlade RS,
- predsednik RS,
- predsednik DZ RS,
- predsednik DS RS,
- Alenka Jeraj, poslanka DZ,
- odbor za kulturo pri DZ,
- predsedniki parlamentarnih strank,
- mediji

